

(Dienes Valéria)

Hetilapok a Filozófiai Kutatóintézetéről

Heti Válasz - Borókai Gábor írása
Rendszerváltó tudomány

A tudományos tevékenységnek nincsen szaga, állítja Földes György, a Politikatörténeti Intézet főigazgatója, és egyet kell értsünk vele. De amikor azt olvassuk a Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai Kutatóintézetéről, hogy ott a tavalyi vezetőváltásig a minimálisan teljesítendő követelmények sem voltak tisztázottak, és hogy tudományos fokozat, nyelvvizsga és szakmai folyóiratokban megjelenő publikáció nélkül is el lehetett lébecolni, talán érdemes megkérdezni, hogy ha nem is a szagáról, arrafelé mégis miről ismerték fel a tudományos tevékenységet. Talán a cselekvés helyszínéről? Csak hogy akkor az MTA takarítói és őrzői is tudományos munkatársak vagy kutatók lehettek volna, feltéve persze, hogy rájuk sem vonatkozik eredménykötelelem. Ha eltűnik valami, nem kerülnek képbe az őrzők, ha elkoszosodnak, elszemetesednek az irodák, senki sem firtatja a takarítók szerepét.

A Filozófiai Kutatóintézetben Boros János érkezéséig nem állítottak mércét, s amikor az új vezető ezt megtette, a huszonöt fős kollektívából tizenöten nem voltak képesek annak megfelelni. És magától értetődő, hogy ilyen előzmények után az alkalmatlannak ítélték perrel fenyegetőztek és méltánytalanságról beszéltek. Így fest egy feje tetejéről a talpára állított világ. Ahol arról lehet papolni, hogy politikai okok keresendők a döntések mögött, nem az intézetvezető által megjelölt „nívós tudományos munka” hiánya.

A Népszabadság azt írja, hogy „eddig egyetlen munkatárs esetében sem merült fel az intézet korábbi vezetőinek részéről, hogy akár csak figyelmeztessenek valakit arra, hogy több munkát várnának el tőle. Meglehet, a korábbi vezetők nem tulajdonítottak jelentőséget ennek a követelménynek.”

És ez a mondatpár 2010-ben megjelenhetett. Húsz évvel a rendszerváltás után. A velünk élő szocializmus ékes bizonyítékaként. Hogy érzékeljük, vannak még helyek az országban, ahol a teljesítmény rendszeren kívüli, zavaró elem, amelynél sokkal fontosabb a klubhoz, pontosabban a kánonhoz való tartozás. A színes, szélesvásznú kapcsolatrendszer. Itthon és külföldön.

Csak azt ne gondoljuk, hogy az MTA említett intézete kuriózumszámba menő zárvány. Hungarikum. Mert nem az. Közalapítványok és intézetek sora éli az életét úgy, hogy szinte semmit vagy semmit sem kell nyújtani. Csak a számlát. Az adóforintokért. És ha azok nem érkeznek, a csapból is a hazai demokrácia szétveréséről szóló publicisztikák folynak. A Magyar Tudományos Akadémia realitása eddig is a teljesítményt méltányolta, s most a humán területeken is elkezdődött a szocializmus felszámolása. Remélhetőleg másutt is folytatódni fog. Megannyi vádaskodó, kétségbeesett publicisztika kíséretében. Amelyek olvasán érdemes arra gondolnunk, hogy a tudományos munkának nincs ugyan szaga, de értelme (mondjuk így: outputja) kell hogy legyen.

Magyar Narancs - Vári György írása **A minősítés forradalma**

A Filozófiai Intézetben zajló, nagy médiavisszhangot kiváltó háború alighanem utolsó felvonásához érkezett. Boros János intézetigazgató az első négy felmondólevél átadásával

október végén megkezdte a front másik oldalán harcoló intézeti dolgozók elbocsátását. Munkájukra alkalmatlan közalkalmazottak indokolt eltávolításáról vagy koncepciók eljárásról van szó?

A Filozófiai Intézet sorsa iránt akkor kezdett érdeklődni a sajtó, amikor az élére Pálincás József, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) elnöke annak ellenére Boros János pécsi tanszékvezetőt nevezte ki, hogy több szakmai testület is a riválisát, Gábor Györgyöt, az intézet addigi igazgatóhelyettesét preferálta. Pálincás döntését az érintettek egy része hajlamos volt politikai döntésként értelmezni, noha Boros előéletében semmi nem utal arra, hogy „Fidesz-káder” volna - a politikai szempontok legfeljebb a nyíltan baloldali-liberális elkötelezettségű Gábor György elutasításában kaphattak szerepet.

A hidegháború azonban már régóta dúl (az előzményekről részletesen lásd: Ekkora lett a fejük, Magyar Narancs, 2010. január 21.). A Borbély Gábor intézetigazgatói mandátumának lejáta után kiírt 2008-as igazgatói pályázatot az MTA vezetése a célegyenesben visszavonta, és az intézet vezetésével átmenetileg Vajda Mihályt bízta meg. Boros János akkor is pályázott, ellenfele Forrai Gábor volt, aki a filozófia angolszász analitikus hagyományához kapcsolódik. Ezért történhetett meg, hogy a jelölő folyamat részben tudománypolitikai dimenziót is kapott, az ún. kontinentális filozófiai tradíció hívei - noha elismerték szaktudását - féltették Forraitól az intézet addigi profilját. A filozófus akadémikusok nagy része ekkor Boros pályázata mögé sorakozott fel, sokan azok közül is, akik mára legtevékenyebb ellenfeleivé váltak. Egy forrásunk úgy gondolja, most, hogy Boros - megítélése szerint - problémás vezetőnek bizonyult, egykori támogatóinak, mai ellenfeleinek még inkább el kellene gondolkodni akkori döntésük helyességén. Amúgy kétségtelenül Boros mellett szólt impozáns tudományszervezői életműve és együttműködőnek ismert természete, személyes jó viszonya a szakma meghatározó figuráival.

Vajda regnálása idején, ahogy többször előtte is, az Akadémia új vezetése jelezte: elégedetlen a Filozófiai Intézet teljesítményével, mert szerintük nincsenek megfelelő tudományos eredményei, nem nyer pályázati támogatásokat, és a fenntartása fölöttebb költséges. Már ekkor felmerült az igény arra, hogy tudományfilozófiai profilt kapjon az intézetben folyó kutatás. Vizi E. Szilveszter elnök utolsó hivatali napjaiban született az a megállapodás, hogy az intézet tudományfilozófiai és magyar eszmetörténetet kutató műhelyé átszervezését régóta szorgalmazó Palló Gábor tudományfilozófus legyen Vajda helyettese, aki a múltban hosszú ideig töltötte már be ezt a posztot. Vajda engedett az elnök kérésének, később azonban nyugdíjazta Pallót több kollégájával együtt, döntését az új elnök, Pálincás József által szorgalmazott leépítések kényszerével indokolva. Palló helyét Gábor vette át. Sokak szerint egy darabig két tudományszemlélet és a hozzájuk kapcsolódó elvárások vitája állt a később végképp értelmezhetetlenné vált események hátterében.

Boros legfőbb támogatója, az intézetet 2005-ig vezető Nyíri Kristóf erre a vitára utalva fogalmazott úgy a történet egy későbbi pontján a Népszabadságban, hogy „a filozófia elsősorban és meghatározóan nem szenvedély, nem esszéírás, hanem kökemény tudomány, amelynek korszerű művelésére a (...) nemzetközi tudományos kutatás és publikálás törvényei vonatkoznak”. Mások szerint viszont az esszé a filozófia történetének fontos műfaja, és a huszadik század tekintélyes filozófusai között sokan, például Martin Heidegger igen kritikusan

viszonyultak a Nyíri által is vallott tudományoszményhez. A profilváltás mindenesetre néhány más ágazati filozófiával foglalkozó munkatárs elbocsátásához vezetett volna; az intézetben például több vallásfilozófus ténykedik.

Ilyen előzmények után került sor Boros beiktatására, aki úgy véli, hogy a Gábor Györgyöt egyhangúlag javasló eseti bizottság döntése őt sem jogilag, sem erkölcsileg nem kötelezte semmire, a döntés joga az elnöké. Az Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsa által kiküldött bizottság szerinte amúgy is elfogult volt; két tag közösen szerkesztett könyvet Gáborral, egy másik taggal pedig ugyanő közösen szerepelt egy konferencián, egy újabbal pedig Gábor éles politikai vitákat folytatott, tehát jól ismerte. Boros János ténykedése első lépéseként felmentette igazgatóhelyettesi megbízásából Gábort, majd az intézet igazgatótanácsát is leváltotta. E lépéseit természetesnek tartja, hiszen vezetőként a saját csapatával kíván dolgozni - mondta lapunknak.

Boros támogatói úgy vélik, a szituációt az igazgató beiktatását követően elindult sajtókampány mérgeztette el - az akkori megszólalók szerint ők csak nyilvánosan kritizálni kívántak egy szerintük problematikus döntést. Boros egy feszült intézeti eseményen történt, később a napi sajtóban is hosszan tárgyalt, sajtóperekbe torkolt szóváltás után az intézetben zajló minden eseményt titokká minősített februárban, de az illetékes ombudsman megállapította, hogy nincs titokminősítési joga. Az egyik értekezletről valaki a jelenlévők megkérdezése és tájékoztatása nélkül (tehát jogsértő módon) hangfelvételt készített, majd elküldte a Népszavához, amely sajtóperben állott a Borost támogató fiatal kutatóval, Demeter Tamással.

Ebben a légkörben fogott hozzá Boros áprilisban az intézeti dolgozók munkájának minősítéséhez. Ad hoc bizottságot alakított az intézet dolgozóiból. A minősítettek erősen kifogásolták, hogy a Gábor Györggyel perben, számos munkatárssal haragban álló Demeter is részt vett az értékelési folyamatban, és egyéb kifogásokat is emeltek; végül maga Boros is érvénytelennek nyilvánította a minősítéseket..

Két héttel ezek után kapták kézhez az alkalmazottak a második, Boros készítette értékelésüket, amely huszonháromból 14 embert minősített alkalmatlannak, köztük a Lukács-archívum mindegyik munkatársát - noha Boros igazgatói pályázatában nemzetközi hírű intézményként beszélt az archívumról, és még februárban is annyira bízott az itt dolgozóban, hogy teljes szakmai és szervezeti autonómiát kívánt biztosítani a számukra. Az igazgatót állítása szerint meglepte a minősítés eredménye, de a számok önmagukért beszéltek, a Lukács-archívumban folyó munka sajátosságait pedig nem volt módja figyelembe venni, mivel minden kutatói státuszú alkalmazottra ugyanazon követelményrendszer vonatkozik. Például Neumer Katalin értékelése kétféleképpen is értelmezhető: munkáját Boros kiválónak tartja, ám „szakmai felelősségére és hivatástudatára” nulla pontot kapott. Neumer „szakmai felelőtlenségét” a minősítés szerint többek közt az bizonyítja, hogy korábban ő is az értékelők egyike volt, és ebbéli minőségében nem javasolta senki elbocsátását. Boros szerint mivel az értékelés szempontjai egyértelműek, az alkalmatlanok magukat minősítették munkavégzésükkel alkalmatlannak, Neumer pedig ezt az „önminősítést” mulasztotta el regisztrálni.

A munkatársak szerint viszont Neumer olyan lelkiismeretes volt, hogy többektől adatkiegészítést is kért. A közalkalmazotti törvény szerint „a közalkalmazottal minősítését

annak elkészülte után haladéktalanul ismertetni kell. A megismerés tényét a közalkalmazott a minősítésen aláírásával igazolja, továbbá feltüntetheti esetleges észrevételeit is. A minősítés egy példányát annak ismertetésekor a közalkalmazottnak át kell adni." A minősítéseket azonban a munkatársak a titkárnőtől vehetik csak át, a jelen sem lévő munkáltató, Boros nem ismerteti őket; az érintettek minősítésüket aláírni nem tudják, mert csak a saját példányuk áll rendelkezésükre, észrevételeiket utólag tehetik meg - erre 15 napjuk van. Az értékelés addig nem is tekinthető véglegesnek, s mint az igazgató csatolt levelében írja, jogkövetkezményekkel sem jár.

Az akadémiai Filozófiai Bizottság tagjainak nagy többsége felháborodott az értékeléseken, következetlennek minősítette őket: az alkalmatlanok egyike ugyanis az MTA doktora, míg egy kiválóan alkalmasnak minősített kutató „habitusvizsgálata” eredménytelen lett. A szintén alkalmatlan Mesterházi Miklós MTA doktori pályázatát nem sokkal később (a kirúgását követő napon) a Filozófiai Bizottság - két pozitív habitusvizsgálatra támaszkodva -89 százalékkal elfogadta. Az ő minősítése abból indult ki, hogy bár széles körben elismert fordítói tevékenységet végez, az nem tekinthető önálló tudományos teljesítménynek; felmondólevelében az áll, hogy a Filozófiai Bizottság egyik eseti döntése „precedenst teremtett” ebben. Mesterházi egyik bírálója Lendvai L. Ferenc volt, aki hangsúlyozta lapunknak: mennyiségi szempontból Mesterházi ugyan nem felelt meg problémátlanul, de e mennyiségi előírásokkal ő nem is ért egyet; minőségi szempontból nagyra becsüli Mesterházi ténykedését.

Demeter úgy véli, hogy a szabályok áthágása az objektív kritériumok helyébe a személyi összefonódások rendszerét lépteti, megítélése szerint többek közt ez az oka a jelen helyzet kialakulásának is: a jegyzett nemzetközi folyóiratok a hazai kapcsolati tőkéből nem befolyásoltan mérhetnék a kutatók teljesítményét, az intézet kutatóinak többsége azonban dokumentálhatóan kerüli az ilyen megmérést. Lendvai L. Ferenc, aki korábban az intézet igazgatóhelyettese volt, úgy véli: általában véve indokoltak lehetnek elbocsátások, mivel régóta nincs világos követelményrendszer, s így mindig voltak és nyilván ma is vannak olyanok, akik nem dolgoznak rendesen; de szerinte ezzel együtt sem pusztán mennyiségi szempontok figyelembevételével, mechanikus módon kellene eljárni.

Azt is kifogásolták többen a bizottság ülésén, hogy Boros, aki jóformán csak nemzetközi - ezen belül is a „nyugat-európai és észak-amerikai” referált - publikációkat számít be tudományos teljesítménynek, nincs tekintettel például azok munkájára és szakterületére, akik a magyar politikai esztétorténnel foglalkoznak. Vagy a szintén alkalmatlannak nyilvánított Mester Béla hazai publikációi mellett rendszeresen közöl írásokat a kelet-közép-európai térség referált, adatbázisokban szereplő, független bírálókkal dolgozó folyóirataiban. Igaz, hogy egy 2004-es, Nyíri Kristóf készítette követelményrendszer kimondottan „nyugati” publikációkat vár el a főmunkatársaktól, ez azonban egy fiatal kutató szerint avíttas, „vasfüggöny mögötti” megfogalmazás.

Csépe Valéria főtítkárhelyettes a Filozófiai Bizottság ülésén arra figyelmeztetett, hogy az intézetnek olyan munkatársai is vannak, akik PhD-fokozatot sem szereztek. Demeter Tamás lapunknak azt is közölte, hogy némelyeknek a nyelvvizsgálata is hiányzik, ami pedig a tudományos fokozat megszerzéséhez elengedhetetlen. A nyelvvizsgálával nem rendelkezők egyike, az időközben ezt megszerző Pongrácz Tibor ugyanakkor fordítói életművet tudhat maga

mögött. Sokak szerint a tudományos szocializáció eltérő körülményei, az utóbbi időkben megváltozó elvárások is magyarázhatják részben a formai hiányosságokat, amelyeket egy ideig generációs konfliktusként is lehetett értelmezni, nem beszélve Tamás Gáspár Miklós életútjáról, aki a '80-as években az ismert okokból semmilyen szinten nem lehetett az intézményrendszer része, noha folyamatosan publikált itthon és külföldön több nyelven is, valamint több tekintélyes egyetemen is dolgozott előadóként. Őt egyébként Boros János alkalmasnak minősítette, azonban erősen sejthető, hogy nyugdíjba küldi nemsokára esedékes 62. születésnapját követően - addig pedig erről nem kíván többet mondani.

A Filozófiai Bizottság ülésén Pálincás József MTA-elnök úgy ítélte meg, hogy az értékelés nem tekinthető a törvény által előírt minősítésnek: hibákat tartalmaz, ezért új minősítési folyamatba kell kezdeni.

Megítélése szerint szükséges a teljesítménymérő kritériumok rögzítése, de ezeket - természetesen - nem lehet visszamenőleg alkalmazni. Boros az emlékeztető szerint maga is elismerte, hogy jogilag nem tekinthetők közalkalmazotti minősítésnek az általa készített papírok, és hogy valóban tartalmaznak hibákat; ő ugyanis nem ért jól a minősítéshez, épp ezért, ígéri, az „előminősítéseknek” nem lesz semmilyen jogkövetkezményük. Az „előminősítések” azonban érvényben maradtak minősítésként, s ezért az intézeti dolgozók egy része már augusztus elején munkaügyi bírósághoz fordult.

Sejtésük igazolódott: szeptemberi ígérete után pár héttel Boros magához kérte az intézet hét alkalmazottját, akik közül kettő esetében meggondolta magát, míg Gábor György kórházi tartózkodása miatt nem tudott menni. Őt munkatársként viszont felmondott a minősítések eredményére hivatkozva, holott a felmondásokban is szerepel, hogy a minősítés „előzetes, jogkövetkezmények nélküli” volt. Boros a Narancsnak elmondta: azóta már egy harmadik minősítési folyamatba kezdett bele; ez jelenleg is tart, és a mostani elbocsátások már ennek a következményei. E minősítési körrel a munkatársak azonban egyáltalán nem értesültek - Boros szerint viszont e minősítés dokumentumai maguk a felmondólevelek. Kérdés, hogy amennyiben Boros szerint a minősítés mechanikus összeadási tevékenység, akkor mihez nem értett az emlékeztető szerint - ha pedig, mint az emlékeztetőben áll, nem értett a minősítéshez szeptemberben, akkor miért fogott neki rögtön a bizottsági ülés után egyedül, anélkül, hogy Pálincás kérésének megfelelően a Filozófiai Bizottsággal konzultált volna. Boros szerint a konzultációra irányuló javaslat és az épp esedékes minősítés egymástól független dolgok, a követelményrendszer kialakításakor konzultálni fog a bizottsággal, azonban a majdan elkészülő követelmények csak szigorúbbak lehetnek a jelenlegi enyhe szabályozásnál, amely például mindössze két nemzetközi publikációt ír elő a főmunkatársak részére.

A leépítettek egyike Laki János tudományfilozófus - vajon az ő eltávolítása hogyan segíti a tudományfilozófiai profil kialakítását? A szakma mindenestre felsorakozott Laki mögött, valamennyi érdekelt szakmai műhely vezetője aláírta az elbocsátása ellen tiltakozó, Pálincás József elnöknek írt levelet. A Lukács-archívum dolgozóinak kirúgása ellen ugyancsak főlészáltak, nemzetközi szinten is. Boros Gábor, a Filozófiai Bizottság vezetője tiltakozása jeléül lemondott, és az eddig inkább Boros törekvéseivel szimpatizáló konzervatív vallásfilozófus, Mezei Balázs is szót emelt Tamás Gáspár Miklós várható nyugdíjazása ellen. A filozófiai esszé és publicisztika, valamint a magyar filozófia sokszínű hagyományainak védelmében Tengelyi László, a Wuppertali Egyetem professzora levélben fordult a szakmai

nyilvánosság előtt Boros Jánoshoz. Mind többen támadják Boros János igazgatói ténykedését is, mondván, nem tisztázottak vezetői tervei, s azt is a szemére hányják, hogy pénzt sem tudott pályázni az intézet számára - lényegében nem tett mást kinevezése óta, mint minősített és elbocsátott. Védői szerint viszont az intézeti légkör és a személyét az első pillanattól érő folyamatos támadások nem tették lehetővé számára az érdemi munkát. Boros úgy látja, hogy a fiatalítás elősegítheti egy minőségi filozófiai kutatóintézet létrejöttét, amihez azonban egy év nem elég.

Eddigi működésének megítélése abban is végletes, hogy egyesek szerint Boros egy jól működő tudományos intézményt zülal lassan szét, míg mások szerint a kétségtelenül létező problémák valódi felmérését-orvoslását tette lehetetlenné tevékenysége. Egyvalamiben majdnem mindenki egyetért: a jelenlegi botrányok végső soron az Akadémia vezetői körében amúgy sem népszerű Filozófiai Intézet létét veszélyeztetik.